

Különlenyomat a Pannonia 1939. évi április-júniusi számából.

Pécsen, 1939. év X. hó 19. napján
10 óra $\frac{7}{8}$ perckor.

A pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet munkája.

A pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézetet, miként a csonkaország másik három egyetemének kisebbségi intézeteit is, a kisebbségi kérdés rendkívüli jelentőségének világos felismerésére hívta életre.

Hosszú volt az út, amelyet ennek a felismerésnek meg kellett tennie, amíg elért a megvalósulásig. A világháború után a magyar társadalomnak és ebben a magyar értelmiségi rétegnek is a kisebbség-szemlélete tisztán érzelmi alapon állt. Hogy ezt a kérdést reális, tudományos eszközök segítségével kell első sorban vizsgálat tárgyává tennünk, csak később alakult ki. Ilyen szemlélet mellett homályban maradt a magyar társadalom előtt a kisebbségi sorsba került magyarság politikai, kulturális és gazdasági problémaképe és új irányú fejlődése. Hasonlóképpen kevés figyelmet szenteltek a kisebbségi kérdés második magyar vonatkozású oldalának: a hazai kisebbségek kérdésének is.

Ebben a szemléletben nőtt fel a magyar ifjúság eleje, a főiskolás ifjúság is, amely hivatva lesz államunk vezetésének átvételére, illetve annak a magyar közvéleménynek kialakítására, mely a kormányzat irányát a nemzetiségi kérdés tekintetében tájékoztatni hivatott.

A magyar társadalom tájékozatlanságában rejlő nemzeti veszély meglátása mellett a másik motívum, amely szintén a kisebbségi kérdés intézményes vizsgálata felé irányított bennünket, a tudomány szempontja volt. A kisebbségi kérdés, illetve a békeszerződések előtti nemzetiségi kérdés egyes oldalai kétségtelenül régóta tárgyai a tudományos vizsgálódásnak. Így fejlődött ki a kisebbségi jog, mint az államok közjogának és másfelől az államközi jognak egy fejezete. A történettudomány keretében külön kutatás folyik a nemzetiségek történetének megvilágítására. Beszélhetünk kisebbségpolitikáról, kisebbségstatisztikáról, kisebbségek néprajzáról és így tovább. Szükség volt most már ezeknek a tudományágaknak s ezen tudományágakkal foglalkozóknak az összefogására, hogy összehasonlíthatók legyenek az általuk elért eredmények és hogy a kisebbségi kérdést érintő tudományágak eredményei között mutatkozó összefüggések feltárásával világos képet nyerhessünk.

A felvilágosítás, oktatás és a tudományos foglalkoztatás szempontjainak érvényesítése szükségessé tette megfelelő intézmény, egy Magyar Kisebbségi Intézet felállítását.

A gondolat konkrét formában először Baranya vármegyének, ennek a kisebbségekkel teleszórt területnek központjában, Pécsen, a vezetésem alatt álló egyetemi Nemzetközi Jogi Intézetben jelentkezett.

Ennek keretében és nevében indítottam meg a mozgalmat még 1928-ban egy magyar egyetemi kisebbségi intézet felállítása érdekében. A mozgalom több állomáson keresztül, melyek közül a legutolsó a Magyar Nemzeti Diákszövetség memoranduma volt, csak 8 év múlva tudta elérni azt, hogy 1936 elején a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr engedélyezte tudományegyetemeink mindegyikének egy-egy kisebbségi intézet felállítását.

Pécsett akkor már fél év óta valójában folyt a munka. A Nemzetközi Jogi Intézet keretében kisebbségi alosztály alakult, amely az előbb jelzett szellemben és célkitűzésekkel megkezdte a kisebbségi kérdés tudományos vizsgálatát. Ez az alosztály a kultuszminiszter úr engedélyező rendelkezése után átalakult a mai pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézetté.

Nézzük ezt az Intézetet most már közelebbről.

Intézetünk főcélja, amint ez az előbb előadottakból s az intézet egyetemi jellegéből következik, az egyetemi ifjúságnak a kisebbségi kérdések terén tudományos alapon oktatása és munkáltatása, az egyetemes magyarság szolgálatában. Feladatunknak tekintjük ilymódon olyan hivatása magaslatán álló generációnak kiképzését, amely a magyar nemzetkisebbségek jogi, politikai, kulturális és gazdasági helyzetét és problémáit, valamint ezzel kapcsolatban a szűkebb értelemben vett utódállamokban a kisebbségi problémával összefüggő mindennemű viszonyokat és Európa többi kisebbségeinek jogi és tényleges helyzetét ismeri. Ezeknek ismeretében azon a helyen, ahová a mai magyar értelmiségi ifjúságot tehetsége és a sors helyezi, cselekvéseit azokhoz a tényekhez fogja igazítani, amelyeket az intézeti munka során reális szemmel, elfogultság nélkül, tudományos alapon megismert és tanulmányozott.

Az intézet munkája kettős: 1. elsősorban a csonkamagyarországi kisebbségekkel való foglalkozás; 2. másodsor a szűkebb értelemben vett utódállamok területén élő, főleg magyar kisebbségek helyzetének, valamint az egyéb európai nemzeti kisebbségek kérdéseinek a vizsgálata.

Ez a felosztás adja alapját munkánk *horizontális* (I.) tagozódásának. — Ennek fejezetei: 1. a kisebbségi kérdés szlovákiai; 2. romániai, 3. jugoszláviai, 4. német birodalmi vonatkozásai; 5. a kisebbségi kérdés Magyarországon; 6. a szórványokban élő magyarság; 7. egyéb kisebbségek. A *vertikális tagozódás* (II.) szerint a felmerült kérdéseket jogi, statisztikai, közgazdasági, szociális, történelmi, földrajzi, kulturális stb. szempontból tesszük vizsgálat tárgyává.

A horizontális tagozódás adja alapját az intézet *osztályokra* különülésének. A jelen egyetemi évben már külön osztály alakult 1. a szlovákiai kisebbségi kérdés tanulmányozására; 2. a kisebbségi kérdés jugoszláviai vonatkozásainak tanulmányozására; 3. a romániai kisebbségi problémák és 4. a hazai kisebbségek problémáinak tanulmányozására. Az egyes osztályok azután külön foglalkoznak a maguk tárgykörének keretében a vertikális felosztásban jelzett jogi, kulturális stb. kérdésekkel.

Kitűzött célunkat az intézet rendelkezésére álló nagyon csekély anyagi lehetőségek között a következő eszközökkel törekszünk elérni:

Hetenként rendszeresen, két-három órás időtartammal szemináriumi ülést tartunk az egyetemről már kikerült külső intézeti tagok és az egyetemi hallgató-tagok részvételével. A szemináriumi ülések programjának összeállításánál ma már az egyes osztályok viszik a főszerepet. Az osztályok beszámolóí keretében tartjuk meg az előadásokat, könyv-, folyóirat- és lapismertetések. Minthogy a szemináriumi ülések feladata nemcsak az osztályok munkájáról, illetve a kisebbségi kérdéssel kapcsolatos aktuális problémákról való beszámolás, hanem az egyetemi ifjúság mélyebb bevezetése a kisebbségi kérdés problémakörébe, a folyó egyetemi évben három évre előre kijelöltünk egy-egy kérdés-csoportot, amely az illető évben a vizsgálódások középpontjában fog állani. Az 1958—59. évben ez az előtérbe állított kérdés: „A nemzetiségi kérdés alakulása Magyarországon a világháború előtt és ennek tanulságai a jövőre vonatkozóan.“ Az 1959—40. évben: „Az ezer éves határok részleges vagy teljes visszaállítása esetén miként lehetne felépíteni Magyarországot nemzeti kisebbségi szempontból?“ Az 1940—41. évben pedig „A nemzeti kisebbségi kérdés államközi jogi és belső közjogi megoldása“ lesz a tanulmányozandó kérdés. Itt említem meg, hogy az első éves intézeti tagoknak a kisebbségi kérdést illető általános látókör biztosítására a tanársegéd minden szemináriumi ülés előtt bevezető előadásokat tart, nevezetesen Románia, Szlovákia és Jugoszlávia történetéről, Nagymagyarország és a csonkaország kisebbségeiről, a magyarság eloszlásáról a világon és a kisebbségi jog alapelemeiről.

Könyvtárunkat a szerény anyagi adottságok által megengedett keretekben alakítottuk meg és egészítjük ki és a célunk által meghatározott módon rendszerezjük. A könyveket külön osztjuk általános kisebbségi, továbbá szlovákiai, romániai, jugoszláviai, német birodalmi, magyarországi kisebbségek, magyar szórványok és egyéb kisebbségek csoportjaira. Könyvtárunk második része a kisebbségi magyarság szépirodalmi termékeit foglalja magában.

Folyóirataink száma 65, napi és heti lapjaink száma pedig 80. Könyv-, folyóirat-, és lapanyagunk feldolgozására nagy súlyt fektetünk. A feldolgozás kartotékrendszer szerint történik. A könyv- és folyóirat anyagnak a feldolgozásánál túllépünk az Intézet rendelkezésére álló anyag keretein és lehetőség szerint feldolgozzuk azokat a kisebbségi kérdéssel foglalkozó folyóiratokat és könyveket is, amelyek az egyetem székhelyén egyéb könyvtárakban találhatóak. A folyó egyetemi évben el akarjuk végezni a gyűjteményes-könyvtárkartoték összeállítását is, melynek célja annak a kisebbségi kérdéssel kapcsolatos bibliográfiai anyagnak az összeállítása, mely vagy az Intézet könyvtárában, vagy az egyetem székhelyén lévő könyvtárakban megtalálható. A lapok egy részét félre tesszük, a bennük lévő kisebbségi vonatkozású cikkeket azonban kartotékokon rendszerbe foglaljuk. A lapoknak másik részét az osztályok felvágják és a vonatkozó cikkeket megfelelő rendszer szerint csoportosítják és gyűjtik. Célunk ezzel olyan cikkanyag folyamatos összegyűjtése, amely idővel rendkívül érté-

kes és érdekes anyagot szolgáltathat valamely kisebbségi vonatkozású kérdés kutatójának.

Nagy súlyt helyeztünk a térképekre, melyeknek egy részét már Intézetünk munkatársai készítették, főként azzal a céllal, hogy az idegen térképek irányzatos ferdítéseit és tévedéseit a való helyzet feltárásával és bemutatásával helyesbítsük.

A megismertetés céljának követésében túllépünk az egyetemi ifjúság keretein és önállóan, vagy más intézményekkel kapcsolatban a magyar nagyközönség felvilágosítását is szolgáljuk.

Kiadványoroszatunkban, melynek eddig tíz száma jelent már meg, olyan munkákat adunk a magyar közönség kezébe, melyek a kisebbségi kérdés keretébe vágó valamely kérdéstről reális, adatokkal alátámasztott tiszta képet adnak.

Az intézet sajtóorgánuma, a „Kisebbségi Körlevél“ immár III. évfolyamában jelenik meg. Első évfolyama könyvmatosként, második évfolyama a Magyar Külpolitika mellékleteként már nyomtatásban jelent meg, jelenlegi harmadik évfolyamát pedig a Láthatár, kisebbségi szemle mellékleteként adjuk ki. Körlevelünk az időszerű kisebbségi kérdések és események ismertetését adja s német összefoglalással is el van látva. A körlevél tájékoztat az Intézet munkájáról is.

A folyó év elején indítottuk meg az Intézet szerkesztésében és a Statisztikai Tudósító keretében hetenként megjelenő „Kisebbségi Stud“-ot. A tudósító a csonkaországi lapok rendszeres híryanag ellátását célozza, a kisebbségi magyar sajtó részére pedig azt kívánja biztosítani, hogy áttekinthessék azokat az eseményeket, amelyek az utódállamok területén magyar nemzeti kisebbségeket érintően történnek.

Néhány folyóiratban rendszeresen vezetjük a kisebbségi rovatot. Elsőnek említtem meg itt a Külügyi Szemlét. A Láthatárban a „Négy világtáj krónikája“ és a „Gazdaságpolitikai láthatár“ kerül ki az Intézetből. Több önálló cikkünk is jelenik meg még a Láthatárban és a Magyar Külpolitikában.

Kapcsolatot létesítettünk a Láthatár, kisebbségi szemle szerkesztőségével, amely főképen a kulturális és gazdasági szempontokra fekteti a súlyt. Eppen érdeklődésünk tárgyának, a gazdasági és kulturális kérdéseknek közössége hozott össze bennünket és lehetővé tett olyan együttműködést, melynek igen szép tanulságai a pécsi „kisebbségi kultúrnapok.“ Az eddig kialakult gyakorlat szerint kultúrnapjaink két részből állanak: az egyik a kisebbségi gazdasági ankét, amelynek keretében a gazdasági élet csonkaországi és kisebbségi szakírói és kiemelkedő szaktekintélyei világítanak meg egy-egy kérdést a kisebbségi szempontból rendkívüli jelentőségű gazdasági kérdések közül. A kultúrnap második része irodalmi díszelőadás kisebbségi íróink részvételével. Ezeket a kisebbségi kultúrnapokat Pécssett rendszeresíteni óhajtjuk.

Régóta felismertük azt, hogy a külföldi rádióállomások híradásainak és előadásainak rendszeres figyelése a kisebbségi kérdés aktuális alakulásaival foglalkozók részére milyen nagy jelentőségű. Ez a felismerés vezetett bennünket, amikor a közelmúltban beszereztünk az In-

tézet számára egy rádiót, gondoskodva annak megfelelő kihasználásáról, különösképen az utódállamok idegen nyelvű és kisebbségi vonatkozású hírszolgálatának állandó figyeléséről és regisztrálásáról.

Mindezeknek a céloknak eredményes szolgálata és mindezeknek az eszközöknek eredményes igénybevétele tetemes emberi és anyagi erőket igényel.

Ma, amikor az intézetnek még csak egyetlen „ádobos“ (állástalan diplomás) tanársegéde és egy az intézet igazgatója által fizetett gépírója van, a többi munkát pedig mind az intézetnek egyetemi hallgató tagjai kénytelenek elvégezni, és ma, amikor az intézet tetemes anyagi szükségleteinek csak elenyészően kis része nyer az egyetemi, állami dotációból fedezetet, míg a kiadványokhoz, térképészítéshez, kiszállásokhoz stb. szükséges fedezet oroszlánrészét koldulás útján, a Dunántúl vármegyéinek és városainak nemes áldozatkészségéből kell beszereznünk, természetesen még távolról sem mondhatjuk, hogy ezeknek a szükséges személyi és anyagi eszközöknek birtokában volnánk.

Mégis bízva-bízom benne, hogy lelkes munkatársaink példaadása és vasszorgalma, valamint a Dunántúl máris jelentkező hazafias áldozatkészsége mégis csak módot nyújt majd a megkezdett munka akadálytalan tovább folytatására, intézményes megszervezésére és kitűzött céljaink minél sürgősebb elérésére.

Faluhelyi Ferenc.

A SZERZŐ KIADÁSA.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

A nyomdáért felelős: Wessely Károly igazgató.

PÉCSI KIR. ÜGYÉSZSÉG.

TERJESZTHETŐ!

PÉCS, 1939 év 11 hó 10 napja 10 óra perc.

[Handwritten signature]
KIR. ÜGYÉSZ.

3693/941.

Állományellenőrzés
2008